

Sérült fiatalok munkahelyi beilleszkedése a Székesfehérvári Városi Könyvtárban

„Mindannyian hordozunk értékeket, és mindannyian fogyatékosok vagyunk valamilyen tekintetben – a különbség csupán mennyiségi.”

(Kereszty Zsuzsa)

Bevezetés

Magyarországon egyre növekszik a fogyatékosok száma (az 1990. évi népszámlálási adat szerint 368 ezer, a 2002. évi adatban 577 ezer), ezért is indokolt, hogy kiemelt figyelmet fordítsunk e réteg problémájára.

Székesfehérváron a speciális oktatási intézményekbe 380 értelmileg sérült gyermek jár.

A könyvtárak olvasószolgálati munkájában mindig is jelentős szerep jutott az emberi tényezőknek, az elcseszt, a valamilyen szempontból kiszolgáltatott személyek felkarolásának. Ehhez a munkához szükség van a könyvtáros személyének empatikus készségére, odaforduló és elfogadó magatartására. Tudnunk kell, hogy „a mássággal élő gyermekek ugyanolyan dologra van szüksége, amire a többieknek: szeretetre, tanulásra, összetartozás érzésre, tapasztalásra, fejlődésre.” Ezt a városi könyvtár Széna téri tagkönyvtárának munkatársai tudják, és készséggel vállalták a részvételt az értelmileg akadályozott fiatalok munkához szoktatásában.

A fiatalok fejlődését segíti többek között a Munkahelyi Gyakorlat program. A programban résztvevő sérült fiatalok ép emberek között dolgoznak, és elsajátítják a társadalmi beilleszkedéshez szükséges kommunikációs és viselkedési kultúrát.

A könyvtári törvény is megfogalmazza, hogy mindenki számára biztosítani kell az információhoz való hozzáférést. A potenciális olvasókat azonos ellátás illeti meg származásra, nemre, korra, vallásra, politikai hovatartozásra és hátrányos helyzetre való tekintet nélkül.

Intézményi háttér Székesfehérváron

Az oktatási intézmények (bühesőde, óvoda, általános iskola és speciális szakiskola) mellett napközis otthon és védett munkahely is segíti a sérült fiatalok fejlődését. Az otthon és a védett munkahely fogadja a szakiskolát végzett fiatalokat, és munkalehetőséget biztosít számukra.

Oktatási intézmények

Székesfehérvárott hét intézményben folyik oktatás szegregáltan és integráltan a bölcsődétől a készségfejlesztő szakiskoláig.

A József Attila Speciális Fejlesztő Bölcsődében elkülönülten foglalkoznak a kisgyermekkel, mivel ez segíti fejlődésüket. A sérültek számára is fontos és nélkülözhetetlen az érzelemgazdag légkör, a melegség.

A testi, érzékszervi fogyatékos gyerekek integrált környezetben tanulnak. A mozgásukban korlátozott kisgyermek a Rákóczi úti óvodába és a Németh László Általános Iskolába járnak, a látássérült tanulók pedig a Széna Téri Általános Iskolába.

Az értelmi sérült gyerekek szegregáltan tanulnak az Arany János Kisegítő Iskolában és az Ezredéves Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Szakiskolában. A kisegítő iskolához tartozó autista gyerekeket a Palotai úton kialakított külön intézményben oktatják. A sajátos nevelési igényű tanulók jobban fejlődnek, ha elkülönítetten foglalkoznak velük.

Foglalkoztató intézmények

A Frim Jakab Képességfejlesztő Szakosztott Otthonban napközis formában, kics csoportos foglalkozásokon vesznek részt az értelmileg sérült fiatalok. Ide azok jöhetnek, akik a szakiskolából kikerültek, és nem sikerült a nyílt munkaerőpiacon elhelyezkedniük, vagy védett munkahelyen dolgozniuk. A férőhely sajnos, kevés. 40 fő felügyeletét és foglalkoztatását tudja vállalni az otthon.

Oktatók felügyelete mellett dolgoznak a fiatalok (kerámia és tűzzománc-készítés, szövés, gépi kötés), és bedolgozó munkát is végeznek. Fontos, hogy közösségekben legyenek, életterük ne szűküljön le pusztán az otthonukra. A mindennapi munka, a gyakorlás számukra különösen fontos, mivel meggátolja visszafejlődésüket, szellemi képességük romlását.

Védett munkahely a városban csak egy található, a Pozsonyi úton. A férőhely itt is kevés (15–20 fő), így sajnos, sokan kimaradnak ebből a munkalehetőségből is. Évente ugyanis nyolc-tíz értelmileg akadályozott fiatal végez a speciális szakiskolában. A felügyelet melletti foglalkoztatás során szőnek, gyertyát öntenek és varrnak (például díszpárnát, ágytakarót).

A Fejér Megyei Rehabilitációs Intézet az Erzsébet úton működik. Az intézmény bentlakásos, ahol ötven sérült ember él. Napközben felügyelet mellett dolgoznak (a bedolgozó munkák: szövés, golyóstoll-összerakás, kefekötés). A délutáni foglalkozások a szabadidő hasznos eltöltését segítik (kulturális program, kirándulás, hímzés). A hímző szakkör munkáiból 2004-ben kiállítást rendeztünk könyvtárunkban.

Könyvtárak

Két nyilvános könyvtárban van speciális szolgáltatás és foglalkoztatás a hátrányos helyzetűek számára.

- A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár a vakok és gyengén látók részére pályázati pénzből braille-klaviatúra „beszélő” számítógépet vásárolt és helyezett el az olvasótermében. Az intézmény fölvette a kapcsolatot a Látássérültek Egyesületével, hogy minél több rászoruló használhassa a számukra készült gépet.
- A városi könyvtár hat tagkönyvtára közül a Széna Téri Könyvtár – (az én munkahelyem) vállalta a Munkahelyi Gyakorlat programban való részvételt,

ami az értelmileg akadályozott fiatalok számára készült, integrált munkára felkészítő program.

Civil szervezetek

A civil szervezetek, egyesületek és alapítványok érdekvédelmi tevékenysége révén nő a fogyatékkal élők esélye. Elsősorban a szülőkből, illetve a sérült személyekből és barátaikból verbuválódott civil szervezetek képviselik hatékonyan a fogyatékosokkal élők érdekeit.

A speciális iskolákban szinte mindenütt működnek alapítványok, és ezek sokat tesznek a sérült gyermekek élethelyzetének javításáért.

Az Esélyek Háza 2004-ben nyílt meg. Feladata az elmaradt kistérségek felzárkóztatása, a romák, a fogyatékosok és a középkorú munkanélküliek elhelyezkedési esélyeinek növelése.

Az Esélyegyenlőségi Alapítvány 2005-ben jött létre. Feladata a speciális iskolákból kikerült sérült fiatalok integrált munkavállalásának segítése. Egyénre szabott fejlesztő programokkal várják a sérülteket, akik számára munkahelyet keresnek.

Könyvtárunk rövid története

Intézményünk 1967-ben kezdte meg működését. A városunkban elsőként könyvtári használatra tervezett épület 150 négyzetméteres, 800–1000 olvasó befogadására készült. Az akkori állomány 21 700 kötetből állt. Az átadáskor esztétikus, áttekinthető, tágas könyvtár mára „összezsugorodott” az ötszörösére duzzadt dokumentumoktól és az erősen megnövekedett olvasói igénybevételtől. Eközben a könyvtárosok létszáma majdnem a felére csökkent.

Jelenleg öt könyvtáros két műszakban szolgálja ki az olvasókat, és végzi az összes teendőt. Differenciált feladatkörök kialakítására csak részben van mód (ezt a személyi ellátottság nem teszi lehetővé), hiszen a nyitvatartási idő heti 39 óra. Munkaidőnk legnagyobb részét az olvasószolgálatban töltjük. Könyvtárunk állományát tekintve a Városi Könyvtár hálózatának legnagyobb tagkönyvtára. A dokumentumok száma közel 100 000 kötet. Szolgáltatásainkat naponta átlagosan 150 látogató veszi igénybe.

Az állomány tagolása egyre nehezebb, a nyilvános térben a dokumentumoknak kb. az egyharmadát tudjuk csak elhelyezni. Raktáraink zsúfoltak, nehezen kezelhetők.

Elődeink gondos és következetes állományalakításának, illetve a korábbi jobb anyagi feltételeknek köszönhetően a könyvtár állománya megalapozott. Az új beszerzések terén nagyobb problémák az elmúlt években a megszorító gazdasági intézkedések nyomán kezdődtek.

Napjainkban már nem az a kérdés, hány példányt rendeljünk egy adott könyvből, hanem az, hogy bizonyos műveket egyáltalán be tudunk-e szerezni. Legalábbis azokat a műveket, amelyekről egyáltalán tudomásunk van. Egyre gyakoribb, hogy fontos könyvek megjelenésére az olvasók hívják föl a figyelmünket.

Könyvtárunk igényes rendezvényeivel a város kulturális életének egyik ismert és keresett színtere.

Szolgáltatásaink

Mint minden közkönyvtárban, nálunk is alapszolgáltatás a dokumentumok helyben használata, a kölcsönzés, az előjegyzés és a könyvtárközi kölcsönzés. Feladatunk az olvasók minél gyorsabb és pontosabb kiszolgálása. Ennek a célnak a megvalósítása naponta ismétlődő küzdelmet jelent részben az állomány tagoltasága, zsúfoltsága (belső és külső raktárak), részben a hihetetlenül megváltozott és áttekinthetetlen könyvpiac problémái, illetve az egyre emelkedő dokumentumárak miatt.

Szűkös anyagi lehetőségeink is régóta nehezítik helyzetünket. Csak példaként, körülbelül húsz évvel ezelőtt az évente megjelenő 3000 címből 10 000 dokumentumot tudunk megvásárolni, jelenleg az évi 10 000 címből 3000 dokumentumot tudunk beszerezni. Ez az összehasonlító adat is érzékletesen szemlélteti problémánkat ebben a felgyorsult és információéhes társadalomban, ahonnan már jó-szerivel kiszorul az értékes szépirodalom, a művészet iránti igény.

Tájékoztató munkánk legnagyobb része a praktikus ismeretekre, a napi létharcra irányul. Álláskereső, pályamódosítók, szakmát váltók, kényszervállalkozók keresik az őket érintő információkat, kérik a segítségünket. Sok feladatot adnak a diákok, főiskolások és egyetemre járók, akik tanulmányaikhoz vagy szakdolgozatukhoz keresnek irodalmat.

Hátrányos helyzetű olvasók

A könyvtárak szociális tevékenysége társadalmilag is felértékelődött. Megszületett a *Koncepció a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására*, amelynek altémája: *Felkészülés az Európai Unió csatlakozására*.

A mi könyvtárunk is mindig fontos feladatának tartotta a szociális tevékenységet. Az intézmény vezetője külön figyelmet fordított rá, hogy a munkatervben és a munkaköri leírásban is megfogalmazza ezeket a feladatokat.

„A könyvtári területen dolgozók figyelmének valamennyi hátrányos helyzetű csoportra ki kell terjednie.” (Bartos Éva) Az információ közvetítésén túl egy könyvtár „melegedő” és találkozóhely is lehet. Szembesültünk mi is a hajléktalannak könyvtárunkban való megjelenésével. Átéltük a problémák érzelmi és gyakorlati megoldhatatlanságát, hogy mit tegyünk a könyvtárat „melegedőnek” használó mosdatlan, bűzt árasztó hajléktalannal? Van-e jogunk szólni, vagy szó nélkül kell tűrnünk jelenlétüket és a többi olvasó jogos fölháborodását? Mi a jó megoldás? A legkirívóbb eset egy hajléktalan nővel történt meg nálunk, amikor még nem volt városunkban női hajléktalanszálló. Annyit tudunk tenni az érdekében, hogy megkerestük a legközelebbi női szállót (ami akkor Móron volt), ott helyet kerestünk neki, és elláttuk útiköltséggel.

Nagy számban jelennek meg intézményünkben évek óta a munkanélküliek, összetételük meglehetősen heterogén. Egy részük tanul és szakirodalmi igénye van, mások az álláshirdetéseket keresik. Vannak, akik fáradhatatlanul készítik a pályázatokat, írják és nyomtatják az önéletrajzukat. Olyanok is vannak, akik már minden reményt föladtak, és a könyvtár az egyetlen kapcsolati pont a társadalommal, ahol még számítanak rá, észreveszik, ha megérkezik vagy elmegy, és feltűnik, ha napokig nem jelentkezik. Lehet, hogy ilyen esetekben azt a bizonyos szalmaszálát mi, könyvtárosok jelentjük. Ha kell, „lelki segélyhelylyé” válik a könyvtár, az odafordulók meghallgatásra, érdeklődésre találnak.

„A hátrányos helyzetű használók ugyanúgy a tanulás, a munkavégzés, a szakmai fejlődés segítését, a mindennapi életvitel, az életvezetés információkkal való megkönnyítését, az életminőség javítását (önépítés, közösségi élmény) várják a könyvtáraktól, mint az átlagos könyvtárhasználó állampolgárok.” (Bartos Éva)

Évek óta lakásukra visszük a mozgásukban akadályozott, helyhez kötött olvasóknak a könyveket. Sokszor a könyvigénylés, könyvkölcsönzés ürügyül szolgál a látogatásra, a beszélgetésre. A mozgássérült olvasók másik csoportja személyesen is fölkeresi kerekes kocsival a könyvtárat. Nagy esemény volt 2002-ben, hogy intézményünk akadálymentesítése megvalósult: pályázati pénzből rámpával, bejárati ajtócserevel és megfelelő mosdó kialakításával vált komfortossá a mozgássérültek számára is.

Olvasóink 20 százaléka idős, nyugdíjas, illetve 70 év fölötti. Nagyon sok közöttük a magányosan élő ember, akinél szintén létfontosságú a könyvtáros odafigyelő, szeretetteljes magatartása. Ők azok, akik még igénylik a könyvvajánlást, és szerény nyugdíjukból rendszeres adományozói a könyvtárnak. Gyakorta személyre szóló ajándékokkal lepnek meg bennünket, amelyet soha nem szabad visszatartani, és ezzel megfosztani őket az ajándékozás örömétől. (Csak egy-két példa: csipketerítő, virág, sütemény, könyv alakú torta.)

Két éven keresztül jártak hozzánk könyvtári órákra az Arany János Kisegítő Iskolából 3. és 4. osztályosok. A csoport 90 százaléka roma volt, akiknek kizárólag a családi háttér okozta ingerszegény környezet volt a fogyatékosága. Öröm volt látni néhány találkozás után a gyerekek felszabadult arcát, amikor megtudták, meglátták, hogy a könyvtárban gyönyörű, cigány nyelven írt mesék is vannak, és ők magyarázhatták meg a szavak értelmét.

Nagyon fontos szolgáltatásunk a vakok- és gyengénlátók részére a hangos könyvek sorozata, amelyet mi közvetítünk az arra rászoruló olvasóknak.

Könyvtárunk viszonylag kis mérete és családiás légköre lehetővé teszi a személyes kapcsolat kialakítását olvasóinkkal. Természetesen másfajta felelősséget jelent egy mozgásában korlátozott olvasó ellátása, mint egy önhibájából alkoholizmusba menekülő személyé.

A Frim Jakab Napközis Otthon értelmi sérült fiataljai rendszeres látogatói könyvtárunknak, ahol szívesen lapozzák a folyóiratokat, és örömmel szemlélődnek. Természetesen nevelők kísérik őket.

Jó kapcsolat alakult ki az otthon és könyvtárunk között, ennek köszönhetően már közös rendezvényünk is volt. Karácsonyváró műsoruk emlékezetes marad mindazoknak, akik részt vettek előadásukon. Erre az alkalomra könyvtárunkat földíszítették, meghitt hangulatot teremtettek a maguk által készített tárgyakkal. Örömteli délutánt szereztek nekünk, könyvtárosoknak és olvasóinknak egyaránt. Műsoruk végén süteménnyel és teával kínálták meg a hallgatóságot. Az együttlét alkalmával olvasóink is kifejezték örömeiket, és szeretettel fogadták a fiatalokat. Az odafordulás és elfogadás egyik csodálatos eseményét láttuk és éltük meg mindnyájan.

Munkahelyi Gyakorlat program

A Munkahelyi Gyakorlat munkára felkészítő oktatási program. Célja, hogy a sérült fiatalok már iskolás éveik alatt megismerjenek munkalehetőségeket, és valós

környezetben felkészüljenek a munkavégzésre, a felnőtt életre. A tanulók több munkahelyen, többféle munkatípusban próbálják ki magukat, megismerik a munkakörülményeket, megtanulnak beilleszkedni munkatársaik közé. A fogyatékkal élőknek is joguk van ahhoz, hogy épek között dolgozhassanak.

A program az 1996–97-es tanévben indult Budapesten a Salva Vita Alapítvány vezetésével. Az alapítvány azért jött létre 1993-ban, hogy segítse az értelmi sérült fiatalok társadalmi beilleszkedését és a munkavállalásra való felkészülését.

Városunkban az Ezredéves Készségfejlesztő Óvoda, Általános Iskola és Speciális Szakiskola 2002-ben kapcsolódott ehhez a programhoz. A szakiskola a megfelelő munkakészséggel rendelkező, utolsó éves diákjait készíti föl a munkavállalásra (évente 8–10 fiatal).

A munkáltatóknak és a dolgozóknak nincsenek ismereteik az értelmileg akadályozott emberek képességeiről, és sajnos, ezáltal a köztudatban negatív előítélet él velük szemben. Ezért segítenünk kell nekünk, épeknek, és lehetőséget, teret kell adnunk egymás megismerésére. A program keretében a munkáltatók (anyagi terhek vállalása nélkül) megismerkednek az értelmi sérült fiatalok munkavégző képességével, emberi adottságaival. A fogyatékosok kéthavonkénti forgásban más-más munkahelyet, munkafázist ismernek meg.

Az értelmileg fogyatékos embereknek gyakran sokkal gazdagabb érzelmviláguk és jobb kapcsolatteremtő-készségük van, mint az épeknek. Fogyatékoságukat valami különös nyitottság és bizalom ellensúlyozza. Szeretetvágyuk és barátságra való képességük erős.

„A Munkahelyi Gyakorlat program... hidat képez az iskola zárt világa és a nyílt, felnőtt társadalom között.” (Palkovics R. N.)

Könyvtárunk három évvel ezelőtt adott először helyet a munkahelyi gyakorlásra, és azóta segíti az értelmileg akadályozott fiatalok munkához szoktatását. Együttműködési megállapodást kötöttünk az Ezredéves Speciális Szakiskolával, ebben rögzítettük a vállalásokat. A 12. évfolyamos sérült tanulók kéthavonkénti forgásban jönnek intézményünkbe, ahol különböző munkafázisokat ismernek meg.

Az értelmileg akadályozott fiatalok bérezés nélkül végzik a munkát, vagyis szakiskolai gyakorlatukat töltik a könyvtárban. Ez heti egy alkalommal, négy órában történik, kis létszámú munkacsoportban (két tanuló, egy kísérő). A fiatalok munkaideje reggel 8-tól 12 óráig tart.

A munkákat minden alkalommal megbeszéljük a kísérő pedagógussal. A feladatokat elsősorban a könyvtár vezetője beszéli meg a kísérővel. A folyamatos munkakapcsolatot szintén ő tartja a pedagógussal és a fiatalokkal. A kísérő pedagógus együtt dolgozik a tanulókkal, (akik így mintát látnak), és közben figyelemmel kíséri a fiatalok munkáját, viselkedését és adottságait.

A sérülteknek képességüknek megfelelő munkát adunk. Ilyen munka például a napilapok, folyóiratok, lemezek rendezése, a könyvek jelzetelése, a pihentető könyvek „családi állomány” betűrendbe rendezése, vagy a vonalkódok ellenőrzése. Feladat lehet még a könyvek, polcok portalanítása is, és minden egyéb, ami a könyvtári renchez tartozik.

Tapasztalatom szerint egy közkönyvtár különösen alkalmas terepe lehet az értelmi fogyatékos fiatalok munkához való szoktatásának. Fakad ez egyrészt a könyvtári gyűjtemény természetéből, ahol a dokumentumok rendezése alapja a működésnek. A könyvtári rendet naponta fenn kell tartani, mivel a dokumentum-

forgalom folyamatos. Az olvasók nap mint nap hozzák-viszik a könyveket, olvassák a folyóiratokat és egyéb dokumentumokat használnak.

A mi könyvtárunkban a napi dokumentumforgalom megközelítőleg 500 kötet. A kis könyvtárosi létszám nehezíti a folyamatos visszasorolást, így állandó restanciáink vannak. A könyvek rendezése szigorú, de viszonylag könnyen elsajátítható szabályokon alapszik, ugyanakkor mechanikus és bizonyos értelemben monoton tevékenység. Tapasztaltuk, hogy a sérültek monotoniatűrése az átlagosnál nagyobb, ezáltal képesek a mechanikus munkák folyamatos, kitartó végzésére. Az önállóság hiánya náluk pozitívként mutatkozik az irányítás elfogadása, igénylése során.

Különösen alkalmas a könyvtár a gyakorlásra amiatt is, mert feladatánál fogva befogadó intézmény. A könyvtáros személyisége segíthet leküzdeni a kezdeti szorongást, a félelmet, segíti föloldani a gátlásokat. A könyvtári légkör színes és érdekes, a folyóiratokkal és a könyvekkel való közvetlen kapcsolat sok irányban fölkeltheti érdeklődésüket.

A sérültek örömmel dolgoznak, legszívesebben a kölcsönözhető folyóiratokat rendezik. Lelkiismeretes és pontos munkát végeznek; sikerélményük is van, hiszen minden alkalommal jelezzük nekik, hogy meg vagyunk elégedve munkájukkal, és hogy nagy segítség, amit végeznek. A személyre szabott feladatokban kitartóak, és önállóságuk is fejlődik. Ilyen személyre szabott fontos munkát kapott:

- Ákos, akinek feladata a folyóiratok és hanglemezek rendezése volt. Az ő érdeklődési köre csak a versre és zenére irányult. A munkanap végén behallgathatott a lemezekbe, így motiválta őt a pedagógus. Sajátos képességekkel és lexikális tudással rendelkezett, és csodálatosan szavalt. A munkanap végén búcsúzásként nagy örömeinkre mindig elmondott egy verset. Egy alkalommal a városi szavalóversenyen I. díjat nyert, ahol a versenyzők közt egyedül ő volt sérült. Teljesítményét az épek is elismerték, és gratuláltak neki.
- Zoli féloldali láb- és felkarbénulásos volt (születés kori sérülés). Nagy akaraterővel és bizonyítani akarással, bal kézzel írta be (olvashatóan és pontosan) a könyvekbe a raktári jelzetet.
- Zsanett roma származása miatt gátlásos volt. Enyhe fokú értelmi fogyatékosága és a másság érzete nyomán kialakult lelki sérülése miatt az ő számára a könyvtár új világot nyitott. A könyvtári munkagyakorlat hatására fejlődött beszédkészsége. Pozitív változás következett be öltözködésében és étkezési kultúrájában is. Tudásvágya megnőtt. A gyakorlat során beiratkozott könyvtárunkba, és sokszor kölcsönzött könyveket.
- Ági írni és olvasni nem tudott. Állandó feladata a könyvek és polcok portalanítása volt. Mivel a térbeli tájékozódási készsége is sérült, ezért a polcra levett könyvet már nem tudta visszatenni a helyére. Viszont a könyvtári környezet szépítésében sokat ügyeskedett (virágok átültetése, locsolása).

Miután a gyakorlati idő egybeesik a könyvtár nyitvatartási idejével, a fiataloknak alkalmuk van bepillantani a könyvtár működésébe, ahol sokféle emberrel találkozhatnak, különböző szituációknak lehetnek tanúi. Lehetőség nyílik idegen emberekkel való kommunikációra, egy kis ablak nyílik előttük a világra. De ezen

az ablakon nemcsak kinézni, hanem belátni is lehet. Azt tapasztaljuk, hogy olvasóink kifejezetten pozitívan értékelik jelenlétüket. Segítenünk kell mindkét felet az elfogadásban azért, hogy a téves előítéleteket megváltoztassuk.

Könyvtárunkban három év alatt 28 fiatal dolgozott. Mindnyájan szorgalmasak voltak, munkájukkal meg voltak elégedve. Örültek a munkahelyi gyakorlásnak, és annak, hogy dolgozhatnak (pedig bért nem kaptak érte). Mi is örültünk, mivel sok mechanikus munkát tudtunk adni számukra, ezzel sokat segítettek nekünk. A mechanikus munkákat pontosan, folyamatosan, kitartóan végezték. Szorgalmukon kívül megtapasztaltuk azt is, hogy fokozottabban igénylik a gondoskodó szeretetet. Nekünk, könyvtárosoknak „csak” szeretetet és több türelmet kell adnunk munkájukért.

Könyvtárunkon kívül a városunkban eddig négy munkahely adott lehetőséget arra, hogy az értelmileg fogyatékos fiatalok bizonyítani tudják, képesek és akarnak dolgozni. Az alábbi munkahelyek segítenek a fiatalok munkához szoktatásában: Aranykorona Rt., Fevita Hűtőház, Macher Kft., Videoton Holding Rt. Plastic Vállalat.

Hazánkban a Munkahelyi Gyakorlat programot 1996–2003 között 13 iskolában indították el. Azóta 80 munkahely biztosított teret az értelmileg sérült fiatalok számára, ahol a nyolc év alatt 250-en dolgoztak. A gyakorlati modult vállaló speciális szakiskolák tapasztalata, hogy a munkahelyek elfogadták a tanulókat, megismerték és elismerték munkavégzésüket. Megkedvelték a sérülteket őszinte szeretetükért, udvarias viselkedésükért és példaadó munkafegyelmükért.

A speciális nevelési igényű diákok jól szocializálhatók, ha a munkahelyek helyet adnak a munka gyakorlására. A környezetnek több szerepet kell vállalnia esélyegyenlőségük és életminőségük javításában.

A munkához szoktatás alkalmas arra, hogy a munkáltatók megismerjék az értelmi sérült fiatalok munkavégző képességét és emberi adottságait. A munkahely a megszerzett tapasztalatok alapján már tudatosan alkalmaz(hat) munkaerőt. Szerepsére ez történt több munkahelyen a program hatására. Városunkban az elmúlt időszakban (2002–2004) nyolc értelmileg sérült fiatal tudott elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon, részmunkaidős foglalkoztatásban.

Egy Williams-szindrómás fiatalember alkalmazása

Könyvtárunkban egy Williams-szindrómás, 24 éves fiatalember dolgozik napi, négy órában.

Gábor története a következő. Tíz évvel ezelőtt – ő napra pontosan tudja, mikor íratkozott be hozzánk – kísérte el édesanyja és mutatta be nekünk. Elmesélte a betegségét és minden fontosat róla, így megtudtuk azt is, hogy nagyon szeret olvasni, könyvtárba járni. Barátságos, kíváncsi természetű. Fogyatékosága többek között abban nyilvánul meg, hogy közlekedési nehézségei vannak, továbbá nem érzékeli a pénz értékét.

Ettől fogva minden nap, tanítás után – szigorúan egy adott útvonalon – jött Gábor a könyvtárba. Ekkor még a kisegítő iskola tanulója volt. Látogatásai során órákat töltött nálunk, szemlélődött, olvasott, barátkozott, szívesen ismerkedett, beszélgetett mindenkiel. A napi látogatásokból évek, illetve egy évtized lett. Egy

ideig a szülei jöttek érte, majd megtanították egyedül hazamenni. Gábornak nagyon jó a családi háttere. A szüleitől sok szeretetet, melegséget kap. Sokféle viszik, sok mindenre megtanítják. Mosolygós, kedves lénye egészen különös melegséget áraszt.

Gábort nemcsak mi, könyvtárosok, hanem az olvasók is nagyon megszerették. megszokták jelenlétét. Végtelenül udvarias, figyelmes és segítőkész. Az úgynevezett egészséges ember számára követhetetlen emlékezőtehetsége van. Mindenre és mindenkire emlékszik, és ezt ki is tudja fejezni. Jó volt látni, hogy a többi gyerekolvasó milyen természetességgel fordul felé, elfogadja nemcsak a személyét, hanem a benne lévő értékeket is. Respektálták számítógépes ismereteit, sőt igényelték segítségét.

Gábor a hosszú évek alatt elszakíthatatlanul hozzánőtt könyvtárunkhoz és a könyvtárosokhoz egyaránt. Ezek után sokat foglalkoztatott bennünket az a kérdés, mi lesz vele, ha kimarad az iskolából? Felelősséget éreztünk iránta, és mivel a szemünk előtt, mellettünk nőtt föl, tudtuk, hogy nagyon sok mindent tud a könyvtárról.

Ennyi előzményből egyenesen következett, hogy – amennyiben lehetőséget kapunk rá – Gábor legyen az első, akit alkalmazunk. Így került sor a közhasznú alkalmazásra. Nagyon nehéz volt az anyagi alap megteremtése, a könyvtár szűkös költségvetési kerete erre nem adott lehetőséget.

Végül is az Ezredéves iskola, a Munkaügyi Központ és a Városi Könyvtár vezetésével közösen sikerült elérni, hogy pályázati úton először nyolc hónapra, majd (három hónap kihagyással) 2005 márciusától egy évre mint közhasznú munkás dolgozhat napi 4 órában nálunk. A három hónap alatt társadalmi munkában dolgozott ugyanolyan odaadással és lelkiismeretesen, mint korábban.

Gábor munkába állása egyaránt nagy izgalmat jelentett szüleinek, nekünk könyvtárosoknak és neki magának. Természetesen mindenki más miatt izgult. A szülő azért, hogy ne legyen teher a gyermeke, a könyvtáros azért, mert eddig teljesen ismeretlen és felelősségteljes feladatot kapott, amihez nincs meg a tudása. Gábor pedig azért, hogy gyerekből felnőtté, olvasóból dolgozóvá kell válnia, és valami egészen új kezdődik az életében. Kezdeti botladozások után jutottunk el közösen oda, hogy mostanra egyenrangú munkatársunkká vált. Kialakult a munkaköre, könyvtári futárszolgálatot teljesít.

Munkába álláskor elkísértük őt a városon belül több könyvtárba ahonnét könyvtárközi kérésre könyveket szoktunk hozni. Sokat küszködtünk együtt, mire megtaláltuk a neki megfelelő munkákat. A társ- és kulturális intézményekbe plakátokat, meghívókat is visz.

Elsősorban e sorok írójának feladata, hogy munkáját figyelemmel kísérrje, feladatokat adjon számára.

Gáborral mindig megbeszéljük aznapi feladatait. Adottságai miatt nehezen tűri a sokáig tartó rendszerezést, a monotonitást. Viszont kommunikációs készsége, emberszerető lénye és különleges emlékezőtehetsége, valamint mozgási kényszere nagyon is alkalmassá teszi arra, hogy a városon belüli könyvtárközi kölcsönzési ügyeket intézze. Feladata még az úgynevezett külső raktáras könyvek felhozatala olvasói kérésre.

Az idáig vezető út nem volt könnyű, azt sem tudjuk, milyen buktatók állnak még előttünk, és hogy mikor ütközünk olyan emberbe, akinek nincs toleranciája, empátiás készsége, vagy „csak” irigy. Gábor pénzt kap a munkájáért (minimál-

bért), és mivel mai világunkban sok a munkanélküli, ez kelthet másokban rosszindulatot.

Csodálatos dolog látni, ahogy Gábor személyisége az elmúlt egy év alatt mennyit fejlődött. A valaha csak egy utat járó kisgyerek mára képes megtervezni az útvonalát, és a könyvtárközis könyveket hozza-viszi a városban. Felelősséggel dolgozik, visszatér a még meg nem oldott feladatokra, tervezni tud. Minden igyekezetével azon van, hogy megfeleljen, hogy örömet szerezzen, és büszke a munkájára. Már egyedül megkocsi azt az intézményt, ahol még nem volt, és elhozza a kért dokumentumot. Ő maga egy alkalommal spontán így fogalmazott: „azért jó dolgozni, mert ha viszem a könyvet, olyan jó, hogy örülnek az olvasók.”

Szülei elmondása alapján is szembetűnő a fejlődése. Otthon sok mindent (külön kérés nélkül) elvégez. Már vásárolni is tud tejet, kenyeret. Reggelente ő látja el a mozgáskorlátozott nagynénit. Tehát azt mondhatjuk, hogy a munka és az a tudat, hogy szükség van rá, megváltoztatta az életét.

Összegzés

Támogatnunk kell minden olyan kezdeményezést, amely csökkenti a fogyatékos személyek esélykülönbségét, és segíti beilleszkedésüket az épek világába. Segítenünk kell az értelmileg akadályozottak integrált munkavállalását. A sérült embercket közel kell vinni az egészségesekhez.

Segítenünk kell mindkét felet az elfogadás megélésében, a téves előítéletek megváltoztatásában és a szemléletmód váltásban. Ahhoz, hogy feltétel nélkül elfogadjuk az értelmileg fogyatékos embereket, meg kell ismernünk őket, és lehetőséget kell adnunk a kölcsönös megismerésre. Az elfogadást is meg kell tanulnunk. Szükséges segítség mellett – képességüknek megfelelő munkával – be tudnak illeszkedni a munka világába, s ezáltal a társadalomba.

Ezt bebizonyították könyvtárunkban a Munkahelyi Gyakorlaton dolgozó fiatalok. Kiváló munkateljesítményük minta lehet az épek számára is. Csak meg kell találnunk számukra azokat az egyszerűbb részfeladatokat, amelyek végzése során sikerélményük lehet. A fiatalok elfogadják a szocializációs normákat, és igyekeznek annak megfelelően viselkedni. Az esélyteremtés legjobb formája ez a program, amely napi kapcsolatot teremt sérült és ép emberek között, valamint növeli a társadalom toleranciáját. A munkához szoktatás során a zárt iskolai világuk kinyílt, és érdeklődőbbek lettek a fiatalok. A segítséget nekünk, épeknek kell megadnunk a munkalehetőség biztosításával és másságuk elfogadásával.

Hiszem azt, hogy a környezet képes elfogadni és a munkahelyek pedig képesek támogatni és befogadni a fogyatékosokat. Ennek egyik példája könyvtárunk munkája, és az olvasók elfogadó magatartása.

* * *

IRODALOMJEGYZÉK

- Bartos É. (2004): Konceptió a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátására. = Könyv Könyvtár Könyvtáros, 13. évf. 8. sz. 10–21. p.
- Bognár Zné. (2004): Az értelmi akadályozottak óvodai nevelése a kezdetektől napjainkig. Szakdolgozat. Bp.
- Borbély S. (1998): Szülők könyve: értelmileg sérült kisgyermek nevelése. Medicina K., Bp.
- Csapó E. (szerk.) (1984): Hátrányos helyzetű olvasók. OSZK. KMK, Bp.
- Chikán Cs. (2001): Esélyegyenlőség, fogyatékoság. Mozgáskorlátozottak Pest Megyei Egyesülete, Vác
- A fogyatékos emberekre vonatkozó fontosabb nemzetközi dokumentumok. http://www.valasztas.hu/nepszava03/hu/06/vf2/81_h.htm (2005 01. 29.)
- Gordosné Szabó A. (2000): Bevezetés a gyógypedagógiába. Nemzeti Tankönyvk., Bp.
- Hajnal Cs. (2005): Híd a gyermeki és a felnőtt világ közt. = Fejér Megyei Hírlap, 50. évf. 64. sz. 5. p.
- Hatos Gy. (1998): A halmozottan sérültek projektje. = Gyógypedagógiai Szemle, 26. évf. 1. sz. 44–52. p.
- Horváth T. (2004): Könyvtár az ifjúságért. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 3. sz. 46–52. p.
- Illés S. (Szerk.) (2000): Gyógypedagógiai alapismeretek. ELTE, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Bp.
- Kereszty Zs. (1999): Befogadó szemlélet és gyakorlat a tanítóképzésben. In: Mindenki iskolája. Sajátos nevelési szükségletű gyerekek többségi iskolában. IFA–BTF–OM, Bp. 91–104. p.
- Kolozsváry J. (2002): „Más” gyerek, „más” szülő, „más” pedagógus. Okker K., Bp.
- Márkus E., Kubinyi E. (2003): Rövid helyzetkép a súlyosan-halmozottan sérült emberek magyarországi életlehetőségeiről. = Esély, 14. évf. 6. sz. 102–108. p.
- Mezeiné Isépy M. (összeáll.) (1997): Gyógypedagógiai pszichológiai alapismeretek. Comenius BT, Pécs
- Mezey L. M. (2004): Közkönyvtár a közösség szolgálatában. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 5. sz. 46–48. p.
- Palkovics R. N. (2004): Munkahelyi Gyakorlat. Értelmileg akadályozott tanulók munkavállalását elősegítő komplex program. Kézikönyv, Salva Vita Alapítvány, Fekete Sas K., Bp.
- Papp I. (2004): Etikai kódex a magyar könyvtárosság számára. Háttéranyag. = Könyvtári Figyelő, 50. évf. 2. sz. 243–278. p.
- Schüttler T. (1998): Mentálhigiénés óra a sérült gyerekekkel való együttélésekről. = Új Pedagógiai Szemle, 48. évf. 10. sz. 86–92. p.
- Vanier J. (1999): Hazatérésünk. Fedezzük fel azt, ami közös mindnyájunkban. Vigília K., Bp.
- Vekerdy Zs. (1997): A sérült gyermekek helyzete Magyarországon: Küzdelem a társadalmi elfogadásért. = Esély, 8. évf. 6. sz. 51–63. p.

Lakatos Ferencné